Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра російської мови, зарубіжної літератури
та методики їх викладання

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету іноземної
та слов'янської філології
_____ А. М. Коваленко
28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТИВНІ ПРОЦЕСИ В ГРАМАТИЦІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ»

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта. Мова та література (російська)

Додаткова предметна спеціальність: 014 Середня освіта. Мова і література (англійська)

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Російська мова та зарубіжна література. Англійська мова)

Мова навчання: російська

Погоджено науково-методичною комісією
факультету іноземної та слов'янської філології
28 серпня 2020 р.
Голова _____
Семеног О. М., доктор пед. наук, професор

Суми – 2020

Робоча програма дисципліни **«Активні процеси в граматиці сучасної російської мови»** призначена для магістрантів спеціальності 014 Середня освіта. Мова і література (російська), додаткової предметної спеціальності 014 Середня освіта. Мова і література (англійська).

Розробники: Тєлєтова С. Г., кандидат філологічних наук, доцент

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання
Протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри Іванова І. Б., канд. пед. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Освітній ступінь</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Кількість кредитів – 3</td><td rowspan="15">Магістр</td><td colspan="2">Обов’язкова</td></tr>
<tr><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>2-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Загальна кількість годин – 90</td><td>2-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>10 год.</td><td>4 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>18 год.</td><td>4 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>–</td><td>–</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>60 год.</td><td>80 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Консультації:</td></tr>
<tr><td>2 год.</td><td>2 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:
залік</td></tr>
</table>

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета навчального курсу – ознайомити магістрантів із сучасними тенденціями розвитку граматичної системи російської мови, їх основними чинниками; сформувати цілісне уявлення про зв'язки між саморозвитком мови внаслідок закладених у ній потенцій внутрішнього характеру та змінами в соціумі, що стимулюють мовні процеси.

Завдання курсу:

- виробити у здобувачів розуміння системності змін, які відбуваються в мові, логіки розвитку мови;
- сформувати наукове уявлення про граматичні норми літературної мови в їх історичному розвитку;
- сформувати знання про активні процеси в граматичній будові російської мови, зовнішні та внутрішні причини їх виникнення, виробити кваліфіковане ставлення до тенденцій у сучасній російській мові, відбитих у практиці друку;
- навчити студентів правильно орієнтуватися при виборі граматичного варіанту, найбільш доцільного й перспективного, чуйно реагувати на вимоги контексту;
- сприяти підвищенню рівня лінгвістичної грамотності, культури мовлення майбутніх учителів, глибокому засвоєнню набутих знань і більш усвідомленому використанню їх у професійній практичній діяльності;
- удосконалювати у здобувачів навички застосування лінгвокогнітивних методів і прийомів, самостійного проведення наукових досліджень активних процесів у системі мови, основних закономірностей її функціонування в синхронічному й діахронічному аспектах, у сфері усної, письмової та віртуальної комунікації.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення дисципліни «Активні процеси в граматиці сучасної російської мови» є опанування курсу «Тенденції розвитку фонетичної та лексичної системи сучасної російської літературної мови (XX – XXI ст.)».

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення дисципліни студент має

знати:

– закономірності розвитку мови, особливості її функціонування в мовному спілкуванні;

– граматичні норми сучасної російської мови, основні закономірності

їх історичного розвитку, причини коливання норм і виникнення граматичних варіантів;

– особливості граматичної будови сучасної російської мови, основні напрями змін, які відбуваються в ній;

– основні тенденції в еволюції морфологічних форм, активні процеси в синтаксисі російської мови;

– характер зв'язку між змістом і формою в мові, семантикою і засобами її вираження;

уміти:

– застосовувати теоретичні відомості на практиці, використовувати знання при аналізі різних типів сучасного дискурсу, зокрема текстів газетних публікацій;

– критично осмислювати мовні зміни, відрізняти системні, історично виправдані зміни у граматичній системі російської мови та мовленнєві помилки, які зустрічаються в різних сферах спілкування, зокрема в сучасних засобах масової інформації;

– володіти навичками кваліфікованого аналізу, коментування морфологічних та синтаксичних явищ в аспекті динаміки мовних змін, уміти визначати процеси, що їх зумовлюють;

– уміти грамотно, з урахуванням сучасних тенденцій вибрати граматичний варіант, адекватний умовам тексту, що породжується;

– орієнтуватися в словниках і довідниках та уміти використовувати їх у дослідницькій діяльності для визначення статусу мовних явищ стосовно літературної норми.

Методи навчання

Інформаційно-пізнавальні методи: пояснювальний, репродуктивний, наочний, метод проблемного викладу матеріалу; порівняльний, зіставний; метод спостереження над мовним матеріалом, метод аналізу мовних явищ, робота з навчальною та довідковою літературою; аналітичні та оперативні практичні методи; інтерактивно-комунікативні методи: метод мозкової атаки, метод проектів, ігрові навчальні технології, діалогічний метод (бесіда, дискусія), робота в парах; дослідницький метод; інформаційно-комунікаційні технології.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ECTS	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	**Знання:** магістрант демонструє глибокі знання основних активних процесів у граматиці, причин їх виникнення; розуміє системність мовних змін, їх соціальну обумовленість, логіку мовного розвитку;

	з’ясовує причинно-наслідкові зв’язки мовних закономірностей та законів; дає вірні та розгорнуті відповіді на питання, переконливо обґрунтовує власну думку; самостійно набуває знання, опрацьовуючи основну й додаткову літературу; усвідомлено застосовує знання під час розв’язання пізнавально-практичних завдань; знає систему методологічних принципів і прийомів лінгвістичного дослідження. **Уміння:** критично осмислює мовні зміни, володіє навичками кваліфікованого аналізу, коментування граматичних явищ і фактів, уміє визначати процеси, що їх зумовлюють; творчо виконує вправи найвищої складності, не припускаючись помилок, демонструє при цьому уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії; уміє аналізувати публіцистичні тексти у контексті сучасних тенденцій у граматиці.
B	**Знання**: здобувач володіє основним теоретичним матеріалом, демонструючи глибокі знання основних тенденцій у граматичній будові сучасної російської мови, причин їх виникнення; розуміє системність мовних змін, їх соціальну обумовленість; з’ясовує причинно-наслідкові зв’язки мовних закономірностей та законів; самостійно набуває знання, опрацьовуючи основну й додаткову літературу; узагальнює й систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у формулюванні окремих визначень, висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці; знає систему методологічних принципів і прийомів лінгвістичного дослідження. **Уміння**: критично осмислює мовні зміни, володіє навичками кваліфікованого аналізу, коментування граматичних явищ і фактів, уміє визначати процеси, що їх зумовлюють; виконує складні вправи, виявляючи творчий підхід, демонструє при цьому уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії; уміє аналізувати публіцистичні тексти у контексті сучасних тенденцій у граматиці.
C	**Знання**: магістрант знає головні напрямки змін, які відбуваються у граматичній системі сучасної російської мови; дає вірні, але недостатньо повні відповіді, з деякими неточностями; знає систему методологічних принципів і прийомів лінгвістичного дослідження, демонструє лінгвістичну компетенцію, але не завжди її достатньо для пояснення причинно-наслідкових зв’язків у мовній системі; знання здобувача свідчать про осмислене опрацювання основної навчально-наукової літератури, але не виявляють ознайомлення з додатковою літературою. **Уміння**: виконує основні види практичних завдань, але не завжди правильно пояснює власні дії з лінгвістичним матеріалом; не може пояснити сутність усіх лінгвістичних закономірностей; аналізує

	мовні явища та процеси, припускаючись поодиноких помилок; володіє на достатньому рівні навичками аналізу публіцистичних текстів у контексті сучасних тенденцій у граматиці.
D	**Знання**: здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні, демонструє в цілому задовільні знання з предмета, але дає неповні, неглибокі відповіді, які містять неточності, носять частковий характер; наводить приклади з лекцій та підручників, не застосовує знання в нових умовах; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи. **Уміння**: виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища й активні процеси, що їх зумовлюють, але припускається помилок; уміє аналізувати публіцистичні тексти у контексті сучасних тенденцій у граматиці, але в аналізі наявні недоліки.
E	**Знання**: магістрант слабо володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури; демонструє фрагментарний та не завжди усвідомлений характер засвоєння інформації; відповідає на запитання непослідовно, допускає неточності, помиляється під час побудови визначень, не може навести приклади; не в повному обсязі володіє термінологією. Недостатньо обізнаний із системою методологічних принципів і прийомів лінгвістичного дослідження. **Уміння**: відчуває труднощі під час виконання простих вправ; припускається помилок у визначенні мовних явищ та активних процесів, що їх зумовлюють; аналізує тексти сучасних публікацій фрагментарно, непослідовно, із суттєвими помилками.
FX	**Знання**: здобувач не володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури; не володіє термінологією, не може побудувати визначення, навести приклади, поверхово обізнаний із системою методологічних принципів і прийомів лінгвістичного дослідження. **Уміння**: відчуває труднощі під час виконання простих вправ; припускається помилок у визначенні мовних явищ та активних процесів, що їх зумовлюють; не володіє достатньою мірою понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, не може його застосувати під час аналізу публіцистичних текстів у контексті сучасних тенденцій у граматиці.
F	Магістрант не демонструє знання та уміння з дисципліни, не володіє теоретичним матеріалом, відповідною термінологією; не виконує простих вправ.

Критерії оцінювання самостійної роботи здобувачів

Для оцінювання рівня виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи студентів застосовуються такі критерії:

1) повнота виконання завдання (елементарна; фрагментарна; повна / неповна).

2) рівень самостійності студента (під керівництвом викладача; самостійно).

3) сформованість навчально-інформаційних умінь (робота з підручником, складання плану, конспекту; вміння користуватися навчальною, науковою та довідковою літературою, словниками та ін.).

4) сформованість навчально-інтелектуальних умінь (визначення понять, аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення; вміння відповідати на питання, виконувати завдання та ін.).

5) рівень сформованості спеціальних умінь (уміння використовувати на практиці набуті знання):

– високий: володіння навичками творчо-дослідницької діяльності;

– достатній: використання набутих знань у стандартних практичних ситуаціях;

– середній: уміння обирати відомі способи дії для виконання спеціальних завдань;

– низький: володіння навичками проводити обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу.

5. Розподіл балів

Поточний контроль							Разом	Сума
РОЗДІЛ 1		РОЗДІЛ 2						
Т 1.1	Т 1.2	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	к/р		100
Поточний контроль							70	
12	12	10	8	8	10	10		
Контроль самостійної роботи						ИЗ	30	
3	3	3	2	2	2	15		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	**A**	**відмінно**
82 – 89	**B**	**добре**
74 – 81	**C**	
64 – 73	**D**	**задовільно**
60 – 63	**E**	
35 – 59	**FX**	**незадовільно з можливістю повторного складання**
1 – 34	**F**	**незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни**

6. Засоби діагностики результатів навчання

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: усне та письмове опитування, реферати, контрольні роботи, індивідуальні завдання, контроль самостійної роботи, презентація результатів дослідницького завдання, самооцінювання з використанням питальника.

Підсумкове оцінювання проводиться у формі заліку.

7. Програма навчальної дисципліни

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В МОРФОЛОГИЧЕСКОМ СТРОЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

Тема 1.1. Тенденция к аналитизму как главная грамматическая тенденция развития современного русского языка. Устойчивость морфологической системы по отношению к социальным воздействиям. Тенденция к усилению аналитизма, пути этого усиления. Антиномии, лежащие в основе главной морфологической тенденции.

Формы проявления аналитической тенденции в морфологии: сокращение количества падежей и вариантного разнообразия флексий; укрепление несклоняемости в морфологической системе русского языка; формирование особого подкласса существительных общего рода; изменение

способа обозначения собирательности в именах существительных.

Тема 1.2. Основные направления в эволюции морфологических форм. Изменения в употреблении грамматической категории рода имен существительных (тенденции в употреблении: *метод – метода*; родовые варианты: *клавиша – клавиш*). Сдвиги в формах грамматического числа (*договоренность – договоренности*). Изменения в падежных формах существительных. Функционирование вариантных падежных флексий (*инженеры – инженера, в цехе – в цеху*). Конкретизация значений грамматических форм (*стакан чаю – производство чая*).

Изменения в формах прилагательных. Закрепление кратких форм (*свойствен – свойственен*). Сдвиги в употреблении числительных. Изменения в глагольных формах. Формы глагола с *о* и *а* перед *-ива* (*обусловливать – обусловливать*).

Розділ 2. АКТИВНЫЕ ПРОЦЕССЫ В СИНТАКСИСЕ

Тема 2.1. Изменения в системе словосочетаний и синтаксических связей. Понятие о синтаксических изменениях. Тенденция к расчлененности и фрагментарности синтаксических построений.

Синтаксические формы слова как объект наблюдения за изменениями синтаксических связей слов. Разновидности синтаксических форм имени существительного, неравномерность их развития. Усиление самостоятельности синтаксических форм. Новые конструктивно-смысловые возможности свободных словоформ. Расширение синтаксических функций именительного падежа. Развитие конструктивно-закрепленных форм. Устойчивость связанных форм и признаки ее ослабления.

Изменения в области словосочетания в результате взаимодействия книжной и разговорной речи. Рост предложных сочетаний (*откладывать отъезд – откладывать с отъездом*). Колебания в использовании беспредложного и предложного управления. Активность словосочетаний с предлогом *по*. Изменения в области словосочетания в результате взаимодействия книжной и разговорной речи. Синтаксическая компрессия и синтаксическая редукция (*заявление на участие в конкурсе – заявление на конкурс; группа быстрого реагирования*).

Тема 2.2. Тенденции в развитии структуры предложения. Тенденция к аналитизму как результат влияния разговорного синтаксиса на письменную речь.

Понятие о присоединении. Виды присоединительных конструкций. Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции. Разновидности парцеллированных конструкций. Сегментация высказывания. Именительный темы как разновидность сегментированных конструкций. Развитие номинативных структур.

Тема 2.3. Тенденции в развитии структуры сложного предложения. Контаминации простого и сложного предложения, простого двусоставного

предложения и придаточной конструкции. Предикативные единицы в роли актуализированных частей сегментированных построений.

Тема 2.4. Основные тенденции в современной русской пунктуации. Исторические изменения в функциях знаков препинания. Движение русской пунктуации к функционально-смысловой значимости. Современная практика использования знаков препинания. Функционально-целевое использование пунктуации. Особенности современного употребления знаков препинания в разных формах речевого общения. Понятие нерегламентированной пунктуации. Авторские знаки препинания. Некоторые общие закономерности проявления «авторства» в пунктуации.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Конс.	Сам. р.		Лекції	Практ.	Конс.	Сам. р.
Розділ 1. Основные тенденции в морфологическом строе русского языка										
Тема 1.1. Тенденция к аналитизму как главная грамматическая тенденция развития современного русского языка.	**12**	2	4		6	**12**	2	2		8
Тема 1.2. Основные направления в эволюции морфологических форм	**14**	4	4		6	**14**				14
Розділ 2. Активные процессы в синтаксисе										
Тема 2.1. Изменения в системе словосочетаний и синтаксических связей.	**12**	2	2		8	**12**	2	2		8
Тема 2.2. Тенденции в развитии структуры предложения.	**10**	2	2		6	**10**				10
Тема 2.3. Тенденции в развитии структуры сложного предложения.	**8**		2		6	**8**				8
Тема 2.4. Основные тенденции в современной русской пунктуации.	**10**		2		8	**10**				10
Контрольная работа	**2**		2			**2**				2
ИЗ. Анализ современных газетных публикаций с точки зрения отражения в них активных процессов в грамматике современного русского языка.	**22**			2	20	**22**			2	20
Усього годин	**90**	**10**	**18**	**2**	**60**	**90**	**4**	**4**	**2**	**80**

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Розділ 1. Основные тенденции в морфологическом строе русского языка			
1	Тенденция к аналитизму как главная грамматическая тенденция развития современного русского языка.	4	2
2	Основные направления в эволюции морфологических форм	4	
Розділ 2. Тенденции развития лексической системы современного русского языка			
4	Изменения в системе словосочетаний и синтаксических связей.	2	2
5	Тенденции в развитии структуры предложения.	2	
6	Тенденции в развитии структуры сложного предложения.	2	
7	Основные тенденции в современной русской пунктуации.	2	
9	Контрольная работа	2	
Разом		**18**	**4**

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка. М., 1990.
2. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке. М., 2001.
3. Волошина С. В. Активные процессы в современном русском языке: учеб. пособие. Томск, 2016.
4. Демидова К. И., Зуева Т. А. Современный русский литературный язык. М.,2007.
5. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. СПб., 1999.
6. Кузьмина Н. А., Абросимова Е. А. Активные процессы в русском языке и коммуникации новейшего времени : учеб. пособие. 2-е изд., стер. М. :

Флинта : Наука, 2015. 256 с.
7. Новые тенденции в русском языке начала XXI века / под ред. Л. В. Рацибурской. М., 2016. 304 с.
8. Русский язык конца XX столетия (1985–1995) / Отв. ред. Е.А. Земская. М., 2000.
9. Современный русский литературный язык: учебник / под ред. В. Г. Костомарова, В. И. Максимова. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2010.
10. Шапошников В. Н. Русская речь 1990-х. М., 2010.

Додаткові:

1. Воронцова В.Л. Функционирование морфологических средств в разных типах речи (род, число, падеж имени существительного). *Русский язык в его функционировании. Уровни языка* / Под ред. Д. Н. Шмелева, М. Я. Гловинской. М., 1996.
2. Гловинская М. Я. Активные процессы в грамматике. *Современный русский язык : Активные процессы на рубеже XX – XXI веков.* М., 2008. С. 187–269.
3. Голанова Е. И. О «Мнимых» сложных словах (развитие класса аналитических прилагательных в современном русском языке). *Лики языка* / Под ред. М. Я. Главинской. М., 1998.
4. Граудина Л. К. Вопросы нормализации русского языка. Грамматика и варианты. М., 1980.
5. Горбачевич К. С. Нормы современного русского литературного языка. М., 1989.
6. Ильина Н. Е. Рост аналитизма в морфологии. *Русский язык конца XX столетия (1985–1995).* М., 1996. Гл. VIII.
7. Калакуцкая Л. П. Роль грамматических вариантов в словоизменении антропонимии. Литературная норма и вариантность. М., 1981.
8. Калакуцкая Л.П. Склонение фамилий и личных имен в русском литературном языке. М., 1984.
9. Копров В. Ю. Вариантные формы в русской грамматике : учебное пособие. 2-е изд., стер. М. : ФЛИНТА, 2018. 136 с. URL: https://e.lanbook.com/book/102553
10. Краткая русская грамматика / Белоусов В. Н., Ковтунова И. И., Кручинина И. Н. и др.; Под ред. Н. Ю. Шведовой и В. В. Лопатина. М., 1989. 639 с.
11. Крысин Л. П. Русская литературная норма и современная речевая практика. *Русский язык в научном освещении*. 2007. № 2 (14).
12. Лекант П. А. Тенденция роста аналитизма в грамматическом строе современного русского языка. *Вестник МГОУ.* Серия: Лингвистика. 2011. Т. 2. № 6. 23–29.
13. Маринова Е. В. Новые несклоняемые существительные в их отношении к грамматической категории рода. *Неология и неография: современное состояние и перспективы (к 50-летию научного направления)*: сб. науч.

статей / Отв. ред. Т. Н. Буцева. СПб. : Нестор-История, 2016. С. 125–130.
14. Маринова Е. В. Иноязычная лексика современного русского языка : учеб. пособие. М., 2019. 259 с.
15. Маринова Е. В. Иноязычные слова в русской речи конца XX – XXI в.: проблемы освоения и функционирования. М., 2008.
16. Молошная Т. Н. Новые аналитические именные образования в современном русском языке. *Традиция и новые тенденции в развитии славянских литературных языков*. М., 1994.
17. Морфология современного русского языка / С. И. Богданов, В. Б. Евтюхов, Ю. П. Князев и др. СПб., 2009.
18. Мусатов В. Н. Русский язык. Морфология : учебник. М. : ФЛИНТА, 2019. 463 с. URL : https://e.lanbook.com/book/135348
19. Найдич Л. Э. След на песке : Очерки о русском языковом узусе. СПб., 1995.
20. Панов М. В. Динамика русского языка в XVIII – XIX – XX веках (фонетика и морфология). *Позиционная морфология русского языка*. М., 1999.
21. Приорова И. В. Несклоняемые имена в языке и речи : учеб. пособие. М. : ФЛИНТА, 2018. 88 с. URL: https://e.lanbook.com/book/109574
22. Плунгян В.А. Общая морфология. М., 2001.
23. Русский язык. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка / Под ред. М. В. Панова. М., 1968.
24. Русский язык сегодня / Отв. ред. Л .П. Крысин. М., 2000.
25. Русский язык сегодня. Вып. 2. Активные языковые процессы конца XX века. М., 2003. 634 с.
26. Скороходова Е.Ю. Теория нормы и ее реализация в текстах современных средств массовой информации. М., 2006.
27. Сметанина Л. И. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века). СПб., 2002.
28. Современный русский язык: Активные процессы на рубеже XX – XXI вв. : монография / Л. П. Крысин, М. Я. Гловинская, Е. И. Голанова, О. П. Ермакова; отв. ред. Л. П. Крысин. М., 2008. 712 с. URL: https://www.twirpx.com/file/1178088/
29. Современный русский язык / под общ. ред. С. Г. Ильенко. М., 2016.
30. Современный русский язык: Система – норма – узус : монография / М. Я. Гловинская, Е. И. Голанова, О. П. Ермакова и др.; отв. ред. Л. П. Крысин. М. : Языки славянских культур, 2010. 480 с. URL: https://e.lanbook.com/book/137208
31. Традиция и новые тенденции в развитии славянских литературных языков: проблемы динамики нормы. М., 1994.
32. Филиппова Л. С. Современный русский язык. Морфология : учебно-методическое пособие. М. : ФЛИНТА, 2018. 296 с. URL: https://e.lanbook.com/book/105202

33. Шведова Н. Ю. Активные процессы в современном русском синтаксисе (словосочетание). М., 1968.
34. Штайн К. Э. Системный подход к изучению динамических явлений на синхронном срезе языка: учеб. пособие. М., 2016. 293 с.
35. Юдина Н. В. Русский язык в XXI веке: кризис? эволюция? прогресс? М. : Гнозис, 2010. 293 с.

Електронні ресурси:

1. Мир словарей. URL: http://gufo.me
2. Корпус русского литературного языка. URL: http://www.narusco.ru
3. Русские словари. URL: http://www.slovari.ru
4. Фундаментальная электронная библиотека. URL: http://feb-web.ru/feb/feb/sites.htm
5. Электронно-библиотечная система «Лань». URL: https://e.lanbook.com

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійні засоби.
2. Засоби контролю й самоконтролю.